

Torsdag med THORS

9.9.1982

KAMURKA, klöver, "päron" och åar är ingredienser i den kompott av blandade upplysningar som prof. Thors i dag serverar sina språkligt intresserade läsare.

En frågeställare undrar varifrån ordet **kamurka** kommer.

Kamurka används på sina håll (i synnerhet i Österbotten, men också på flera håll i Sydfinland) i betydelsen "vrå, liten alkov, kryptin". Ordet som har tonvikten på andra stavelsen är lånat från ryskan, vars **kamórka** (uttal: kamárka) betyder "litet rum, vindskupa". Detta ryska ord är bildat till ett mycket välkänt ord. Det ryska **kámara** betyder "litet rum" och är egentligen ett grekiskt-latinskt ord, latinets **camera** "valv, rum", som i svenskan dels har gett **kammare** vilket förmedlats av andra germanska språk, dels vårt **kamera**, ett direkt lån i ganska sen tid från det latinska uttrycket **camera obscura** "det mörka rummet".

En annan frågande vill veta vilket ursprung uttrycket **slå klöver** i betydelsen "vara lite berusad, vingla" har.

Slå klöver i den nämnda betydelsen är ett uteslutande finlandssvenskt talesätt. Det är ett uttryck som — för att använda ett annat ord i överförd användning — har satt myror i huvudet på forskarna. I äldre

svenska fanns det ett **slå klöver** för någon "vara hindrande för någon, sätta krokben för någon". Tyvärr är man inte säker på, vilket ord **klöver** som ingår i uttrycken, men jag är närmast benägen för att tro att det är ordet **klöv** "ben på djur eller människa" som ingått i dem. En gammal uppteckning från Nagu upptar **slå klöuv** i betydelsen "gå ostadigt".

En sörlänning har märkt att **potatis** på vissa håll i Svensk-Finland kallas **päron** och vill veta, hur allmän termen **päron** i denna betydelsen är hos oss.

Den är faktiskt mycket allmän och man kan träffa på något olika ordformer (på många håll, t.ex. i min hemtrakt i mellersta Österbotten, talar man om "in päro" — en pära — i betydelsen "en potatis"). **Päron** för "potatis" är f.ö. inte bara finlandssvenskt. Redan 1727 skrev en rikssvensk om **jordpäron**, och det kortare **päron** "potatis" finns hos en så välkänd man som C. J. L. Almquist på 1800-talet.

Samme frågande undrar, "om finskans **joki** översätts med **å** eller med **älv**, om man inte känner till det vedertagna svenskspråkiga namnet på ifrågavarande vattendrag".

Jag tørs inte säga annat än att en större "å" kallas **älv**. Därför talar man om Nykarleby älv, Kyro älv osv. och givetvis om Kymmene älv. Dialektalt talar man om "åar" också i sådana fall, där riksspråket brukar ordet "älv".

Till slut ett kort svar. "Skall man uttala **e** i slutet på kvinnliga namn som **Anette** och **Marianne**?"

Nej, i varje fall inte i normalt språkbruk. De nämnda namnen har fransk form och **e**-et är stumt liksom i franskan. Stumt **e** har också t.ex. **Marie**. **E** uttalas i några få kvinnonamn som **Hilde** och **Lotte**; de har tysk bakgrund (men den franska formen **Charlotte** har stumt **e**).

Carl-Eric Thors

Torsdag med THORS

16.9.82

TASSIG är ett kärt finlandssvenskt adjektiv som fått komma med i dagens språkspalt — dock åtföljt av påpekandet att en rikssvensk i stället säger **fnoskig** eller **töntig** (om det nu är bättre). Att en häst i gamla tider kunde kallas **JÖK** får vi också veta när prof. Thors tacklar — ursäkta, tar itu med dagens skörd av frågor.

En frågeställare vill veta, om vissa ord och uttryck är finlandssvenska. Det gäller först tre ord som han stavat "bissi", "tassi" och "kovan".

Om "bissi" avser det ord som oftare brukar stavas **bisi** — det uttalas med kort **i** och kort **s** och avser "karl, gubbe" — så är svaret, att **bisi** med det nämnda uttalet är ett finlandssvenskt ord, med klar regional begränsning. Det är nämligen sydfinländskt, framför allt nyländskt. — Ett **bisse**, med långt **s**, förekommer i Sverige, framför allt i sammansättningen **tomtebisse**.

Tassig är ett typiskt finlandssvenskt ord; en rikssvensk skulle i stället använda t.ex. **fnoskig**, **fånig** eller — i vardagligt språk — ofta **töntig**.

Kovan "pengar" tycker jag egentligen inte förekommer så ofta hos oss, men nog i vardaglig rikssvenska. Lustigt nog torde det härstamma från Finland; det brukar härledas från finskans **kova raha**. Enligt Svenska Akademiens stora ordbok gav riksbanken i Stockholm nämligen i slutet av 1700-talet — på en tid då Sverige och Finland var ett rike — ut sedlar med finsk text, t.ex. "kolme kowaa Riikin Daleria".

Syster min och andra uttryck med släktskapsord och ett possessivpronomen, t.ex. **far min**, är en sista rest av ett fordom allmänt nordiskt uttryckssätt — än i dag har norskan ofta samma ordställning också efter annat än släktskapsord. I svenskan är uttryck som "far min, bror din" inte ovanliga i tal, inte heller i Sverige. Ett sådant uttryck känner vi alla: **Fader vår**.

Slutligen frågas det efter uttryck som "uti dig", t.ex. "jag är kär uti dig". Jag uppfattar **uti** som en i många fall talspråklig variant till **i** — en variant som också är välkänd i Sverige.

"Vad är **ök**", frågar en intresserad. Frågan gäller **ök** i olika sammanhang, först i den allbekanta sammansättningen **öknamn**. Första delen av det ordet hör samman med verbet **öka**. Ursprungligen var ett **öknamn** bara ett "tillagt namn", utan den nedvärderande betydelse ordet nu har.

Det andra ordet i **ök**-frågan är det substantiv som vi har t.ex. i "hästen är ett **ök**". Detta **ök** betyder "dragdjur", nu för tiden vanligen "häst". Ordet hade i mycket gammal tid ett **j**-i början och brukar sammanföras med det latinska ordet **jungere** "spänna för", varav det nutida franska ordet för "sto", **jument**, är en ättling.

"Man tacklar en båt, men kan man tackla ett problem?", frågas det.

Onekligan är **tackla ett problem** ett nymodigt uttryck, och det kan inte råda något tvivel om att det är en försvenskning av engelskans **to tackle a problem**. Viktigare än ett sådant konstaterande är att minnas, att vi har välkända svenska uttryck som uttrycker detsamma som "tackla ett problem": den frågande nämner **ta itu med ett problem** och **angripa ett problem**.

En insändare handlar om ordet **racket**. Den frågande har till sin förväning i en stockholmstidning observerat att ordet behandlas som neutrum: **racketet, ett racket**.

Här hos oss har jag inte lagt märke till något motsvarande. Det kan emellertid sägas, att **racket -en, en racket** fortfarande anses som det enda riktiga, både här och i Sverige.

Carl-Eric Thors